

23.4.2021

VN/10305/2021
VN/10305/2021-MMM-1

Luomu 2.0- Suomen kansallinen luomustrategia vuoteen 2030

Johdanto

Luomu on merkittävä osa suomalaista ruokajärjestelmää. Se vastaa kuluttajien vaatimuksiin ja tarjoaa ratkaisuja moniin ympäristö- ja ilmastokysymyksiin. Luomussa käytössä olevat viljelymenetelmät edesauttavat monien ympäristötavoitteiden toteutumista, kuten torjunta-aineiden ja mineraalilannoitteiden käytön vähentämistä. Hallitusohjelman tavoitteena on lisätä kotimaisten luomutuotteiden osuutta ruuantuotannossa, elintarvikejalostuksessa, kotimaan kulutuksessa ja viennissä.

Euroopan komission Vihreän kehityksen ohjelma ja Pelloilta pöytään- ja biodiversiteettistrategiat nostavat luomun keskeiseksi tekijäksi kestäväen maatalous- ja ruuantuotannon kehittämisessä.

Suomelle antamissaan yhteisen maatalouspolitiikan strategiasuunnitelman suosituksissa EU:n komissio toteaa, että Suomen on lisättävä luomutuotantoalaansa Vihreän kehityksen ohjelman mukaisesti ja on samalla edistettävä luomuelintarvikkeiden kulutusta ja luomuviljelyn aloittamista sekä vahvistettava luomua tukevaa innovaatio- ja tutkimustoimintaa.

EU:n komissio keskittyy 24.3.2021 julkaisemassaan toimintasuunnitelmassa kasvattamaan luomun kysyntää ja luottamusta jäljitettävyyden avulla erityisesti julkisissa ruokapalveluissa. Yhteistyön lisääminen ravintoloiden, tukkuportaan ja catering-yritysten kanssa on mainittu yhtenä luottamusta lisäävänä tekijänä. Luomuun siirtymiseen pyritään kannustamaan lisäämällä tiedonvaihtoa parhaista käytännöistä ja edistämällä markkinoiden avoimuutta sekä tukemalla markkinaorganisaatioita ja ryhmäsertifiointia. Komissio korostaa paikallisuutta ja pienten jatkojalostusyritysten merkitystä, ja haluaa lyhentää elintarvikkeiden toimintaketjuja. Suunnitelmassa mainitaan luonnonmukaisen tuotannon merkitys kestäväen ja muutoksiin sopeutuvan maatalouden suunnan näyttäjänä. Tämä perustuu ekosysteemin terveyteen.

Luomua on kehitettävä koko ruokajärjestelmän yhteistyöllä ja niin, että se huomioidaan kaikessa ruoka-alan kehittämisessä ja resurssien jakamisessa. Toimet kohdistetaan erityisesti tunnistettuihin kehittämistä vaativiin asioihin.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Maa- ja metsätalousministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 30
00023 Valtioneuvosto

Hallituskatu 3 A
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

kirjaamo@mmm.fi

Kokemukset aiemmasta ohjelmasta

Lisää luomua! Hallituksen luomualan kehittämisohjelma ja luomualan kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020 ohjelma hyväksyttiin Valtioneuvoston periaatepäätöksenä toukokuussa 2013. Silloinen hallitusohjelma otti maatalouspolitiikan strategiseksi tavoitteeksi luomu- ja lähiruuan osuuden kääntämisen vahvaan nousuun. Hallitus lupasi toteuttaa luomualan kehittämisohjelman. Sittenkin kaikissa hallitusohjelmissa on sitouduttu jatkamaan luomuohjelman toimeenpanoa. Luomuohjelman tavoitteeksi asetettiin luomutuotannon lisääminen, kotimaisten luomuelintarvikkeiden valikoiman monipuolistaminen ja luomuruuan saatavuuden parantaminen sekä vähittäiskaupassa että ammattikeittiöissä. Lisäksi ohjelmalla pyrittiin siihen, että vuoteen 2020 mennessä Suomen viljelyalasta luomun osuus olisi ollut 20 prosenttia.

Luomuohjelmasta valmistui maa- ja metsätalousministeriön tilaama ulkopuolinen arviointi syksyllä 2018. Ministeriö piti tarpeellisena arvioida ohjelman tuloksia ja tulevaisuuden kehittämisen tarpeita.

Arvioinnissa todettiin, että luomuohjelma on onnistunut nostamaan luomun näkyvyyttä sekä tiivistänyt toimijoiden välistä yhteistyötä. Se on antanut uskoa ja rohkeutta tarttua luomutuotantoon. Arviointiraportissa todetaan, että luomualan kehittämisohjelma on toiminut suunnannäyttäjänä ja sillä on edellytykset ja mahdollisuudet tukea luomualan kehittämistä. Kehittäminen vaatii myös taloudellista panostusta sekä sidosryhmien laajaa osallistamista luomualan yhteiseen kehittämiseen.

Arvioinnissa todettiin myös, että luomualan kehittämisohjelman kaltaiselle ohjelmalle on tarvetta myös jatkossa. Uuden ohjelman olisi hyvä pureutua paremmin tunnistettuihin luomualan pullonkauluihin.

Luomuala tarvitsee entistä vahvempaa panostusta tutkimukseen, tuotantoon, jalostukseen, markkinointiin ja vientiponnistuksiin. Luomua kehitetään arvioinnin mukaan varovaisin ottein. Luomuun liittyy suuri potentiaali, jota ei ole osattu hyödyntää riittävän hyvin.

Luomun ympäristö- ja ilmastovaikutukset

Luomutuotannon tavoitteena on tuottaa ruokaa tavalla, joka huomioi ympäristön, ihmisten ja eläinten hyvinvoinnin.

Ilmastonmuutoksen tuomat haasteet ja luonnon monimuotoisuuden nopea heikkeneminen ovat asettaneet ruoantuotannolle kasvavia kestävyysvaatimuksia. Luomutuotanto tarjoaa monia keinoja rakentaa kestävä ruokajärjestelmää osana laajempaa kestävyysmuutoksen keinovalikoimaa.

Luomutuotannon lähtökohtana on maaperän kasvukunnosta huolehtiminen. Luomussa käytettävät viljelymenetelmät edistävät orgaanisen aineksen ja hiilen kertymistä maaperään, mikä on edellytys peltomaan hyvälle kasvukunnolle. Nämä menetelmät edistävät samalla ravinteiden kierrätystä, vähentävät riippuvuutta fossiilisesta energiasta ja lisäävät maatalojen ravinneomavaraisuutta.

Luomutuotannon ilmastovaikutukset kasvihuonekaasupäästöinä laskettuna ja eri päästölähteet huomioiden ovat pinta-alaa kohden laskettuna tyypillisesti pienempiä kuin tavanomaisessa tuotannossa. Alhaisemman keskimääräisen sato- tai tuotostason takia tuotettua yksikköä kohden lasketun ilmastovaikutuksen on monessa tutkimuksessa arvioitu olevan keskimäärin kuten tavanomaisessa tuotannossa. Luomun ilmastovaikutukseen vaikuttaa myös se, että luomutuotannossa käytetään viherlannoitusta ja karjanlantaa täydentävänä lannoituksena. Lähes kaikkien

kierrätyslannoitevalmisteiden valmistuksen ja peltokäytön päästöt ovat alhaisemmat kuin vastaavan mineraalilannoitteen päästöt. Kierrätyslannoitteiden peltokäytön päästöjä laskevat orgaanisten lannoitteiden pienemmät dityppioksidin (N₂O) päästöt pellolla verrattuna mineraalilannoitteen N₂O-päästöihin.

Kemiallisten kasvinsuojeluaineiden käyttö ei ole luomussa sallittua ja eläinlääkkeiden käyttö on rajoitetumpaa kuin tavanomaisessa tuotannossa, joten vähäinen ympäristön kemikaalikuormitus on luomutuotannon selkeä vahvuus. Vesistökuormituksen osalta luomutuotannon etuna on alhaisempi paikallinen vesistöjen typpikuormitus. Karttuva tutkimustieto osoittaa yhtenevästi luomutuotannon olevan peltoluonnon monimuotoisuudelle tavanomaista tuotantoa edullisempaa. Luomunautokarjan laidunnuskäytännöllä on positiivisia vaikutuksia eläinten hyvinvoinnin lisäksi myös maatalousympäristön monimuotoisuuteen.

Luomutavoitteet vuoteen 2030

1. Luomun kysynnän lisääminen

Luomutuotteiden kulutuskysyntää, vientiä ja luomutuotantoa on kasvatettava tasapainoisesti. Kysyntä on viime vuosina kasvanut vuosittain lähes 10 prosenttia ja sen odotetaan kasvavan jatkossa samalla tavalla. Luomun osuus vähittäismyynnistä on kuitenkin vain 2,6 prosenttia.

2. Ammattikeittiöiden luomun käytön lisääminen

Suomen Kansallisessa hankintastrategiassa luomun käytön tavoitteeksi julkisissa keittiöissä on asetettu 25 prosenttia vuoteen 2030, mikä on myös luomuohjelman tavoite. Tämänhetkisen arvion mukaan luomun osuus julkisissa keittiöissä on 15 prosenttia.

3. Luomuelintarvikkeiden jalostusaste nousee

Luomukysynnän kasvu on suoraan riippuvainen elintarvikkeiden jalostusasteen nostamisesta ja uusien tuotteiden saattamisesta markkinoille. Ammattikeittiöt tarvitsevat lisää niille sopivia luomuelintarvikkeita, joiden pakkauskoko ja ominaisuudet ovat niiden käyttöön sopivia.

4. Vienti kaksinkertaistuu

Vientiä varten on kehitettävä kullekin markkinalle soveltuvia tuotteita ja nostettava luomutuotteiden jalostusastetta. Erityistä vientipotentiaalia on luomukeruuotteissa.

5. Tuotannon lisääminen

Tuotannon on vastattava kysynnän kasvuun tuottamalla markkinoille riittävästi luomutuotteita. EU:n Vihreän kasvun Pellolta pöytään -strategian tavoite on kasvattaa EU:n luomupeltoala 25 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Kasvussa on pyrittävä tasapainoon kasvinviljelyssä ja kotieläintuotannossa niin, että luomutiloilla voidaan varmistaa tuotannon edellyttämät viljelykierrot ja ravinteiden tarve. Tuotannon lisäämiseksi tulee myös kehittää luomuviljelymenetelmiä. Tavoitteena on, että tila, joka jo viljelee luonnonmukaisesti tai siirtää

pellot luomutuotantoon, siirtäisi myös kotieläimet luomutuotantoon. Vuoteen 2027 mennessä pelloista olisi 20 prosenttia luomuna. CAP-strategian mukaisesti luomukotieläintilojen määrä kasvaisi nykyisestä noin 1 000 tilasta runsaaseen 1 200 tilaan vuoteen 2027 mennessä. Sertifioidun luomukylvösiemenen osuutta on myös lisättävä.

6. Luomukeruuuotannon kasvattaminen

Luomukeruualueiden hyväksyntää ja toimijoiden yhteistyötä tehostamalla kotimaisten luonnosta kerättyjen luomumarjojen, sienten ja muiden tuotteiden saatavuus paranee ja yritysten raaka-ainehankinta saadaan varmistettua.

7. Luomuvesiviljelytuotannon kehittäminen

Pelloilta pöytään -strategiassa tavoitellaan kasvua luomuvesiviljelyssä. Suomessa luomukalankasvatusta ei käytännössä vielä ole. Alan mukaan luomukasvatetulle kalan kysyntä on toistaiseksi heikkoa ja tuotanto on kannattamatonta.

8. Luomuosaamisen ja tiedon lisääminen

Maatilayritysten toiminnan tueksi käynnistyi vuoden alussa osaamisverkosto AgriHub, joka kokoaa yhteen alan neuvonnan, tutkimuksen ja koulutuksen. Verkoston tavoitteena on edistää maatilayritysten kilpailukykyä ja uudistumista. AgriHubin avulla on tarkoitus kehittää maatalojen ja koko ketjun luomuosaamista. Luomuinstituutin tutkimusstrategia 2021-2024 julkaistiin vuoden 2021 alussa. Strategia luo pohjan tulevien vuosien luomututkimukselle.

9. Lainsäädäntö ja valvonnan kehittäminen

Vuoden 2023 alusta tulevat voimaan EU:n ja kansalliset uudet luomusäädökset. Ruokavirasto valmistelee uudet luomuvalvontaohjeet. Luomuvalvontaa tulee kehittää muun muassa kehittämällä sähköisiä tarkastusvälineitä. Luomuvalvontaa tehostamalla kuluttajien luottamus paranee ja myös elintarvikepetokset vähenevät.

Luomu Suomessa ja naapurimaissa

Luomuviljely peltoala on kasvanut 115 799 ha edellisen luomuohjelman toteuttamisen alusta eli vuodesta 2013. Luomutilojen osuus oli 7,4 prosenttia vuonna 2013, kun se vuonna 2020 oli 11,5 prosenttia. Luomutilojen keskikoko oli 49 hehtaaria vuonna 2013. Vuonna 2020 se oli 62 ha.

Luomun kehitys maakunnissa, lähde valvontatilastot, Ruokavirasto

	Maatiloja % 2013	2020	Peltoala % 2013	2020	Tilakoko x 2013	2020
Uusimaa	9,3	14,1	10,0	11,2	53,0	70,0
Varsinais-Suomi	5,4	10,2	6,0	11,0	55,0	66,9
Satakunta	4,2	6,7	5,0	8,6	46,7	64,5
Häme	4,3	8,2	4,1	9,1	43,2	63,1
Pirkanmaa	10,0	14,8	11,5	17,1	44,1	53,4

Kaakkois-Suomi	6,0	11,0	8,5	16,1	55,0	72,8
Etelä-Savo	9,0	12,8	12,7	17,8	36,7	46,1
Pohjois-Savo	8,5	12,6	9,4	13,6	40,5	51,4
Pohjois-Karjala	13,5	26,4	19,8	27,9	53,5	63,0
Keski-Suomi	5,5	8,2	6,9	11,5	39,1	53,5
Etelä-Pohjanmaa	5,6	9,4	7,9	12,7	54,7	66,9
Pohjanmaa	7,6	11,0	9,2	13,5	45,5	57,3
Pohjois-Pohjanmaa	8,3	13,0	11,1	17,3	62,0	80,9
Kainuu	13,7	17,4	23,8	22,1	58,9	53,8
Lappi	3,2	3,9	7,6	8,2	64,4	79,2
Ahvenanmaa	27,9	37,5	19,0	23,0	25,9	27,3

Luomutuotannon osuus Suomessa ja lähialueilla 2018, lähde FiBL

	% maatalousmaasta	% nautaeläimistä	% sioista	% siipikarjasta	% lampaista
Suomi	13	7,9	0,4	4,9	24,6
Viro	21,9	16,9	-	1,7	42,8
Ruotsi	19,9	22,1	2,5	16,8	21,1
Tanska	9,8	13,7	4,0*	23,9	7,3
Saksa	9,1	15,8	0,9	7,5	12,1

Luomukauppa Suomessa ja lähialueilla 2018. lähde FiBL

	% vähittäiskaupasta	vähittäiskaupan arvo, milj.€	vienti, milj.€	tuojia kpl	viejiä kpl
Suomi	2,4	336	28	63	20
Viro	2,7	42	27	33	16
Ruotsi	9,6	2 301	117	89	10
Tanska	11,5	1 807	390	78	80
Saksa	5,3	10 910	-	1 723	1 208

Luomun kehittämistoimet vuoteen 2030

1. Kulutuskysynnän kasvattaminen

Luomun kysyntä vähittäiskaupassa on kasvanut lähes 10 prosenttia viime vuosina ja kehitys näyttää jatkuvan samanlaisena. Vuonna 2020 luomuvähittäismyynnin arvo oli 409 miljoonaa euroa ja kasvua edellisestä vuodesta oli 9,7 prosenttia. Suuresta kasvusta huolimatta luomun osuus vähittäiskaupan myynnistä oli kuitenkin vain 2,6 prosenttia. Euroopan luomun kärkimaassa Tanskassa luomun markkinaosuus on noin yhdeksän prosenttia. Vaihtelu tuoteryhmittäin on kuitenkin suurta. Parhaimmissa tuoteryhmissä myyntiosuudet olivat: lastenruuat 24 prosenttia, kananmunat 21 prosenttia, kasviöljyt 18 prosenttia, hiutaleet ja suurimot 14 prosenttia, jauhot 9,5 prosenttia. Myydyimmät luomutuotteet olivat banaani, kananmunat, maito, kahvi ja jauheliha. Kaikkiaan kolmannes myynnistä tulee hedelmistä ja vihanneksista sekä maidosta ja nestemäisistä maitotuotteista.

Vaikka pääosa luomuruuasta ostetaan vähittäiskaupasta, lyhyet tarjontaketjut ovat tärkeitä luomutarjonnan kannalta. Maatilamyymälät, ruokapiirit, REKO-renkaat ja kumppanuusmaatalouden toteutukset ovat erityisesti luomun aktiivikäyttäjille tärkeitä.

Viestintä on onnistunut luomun esille nostamisessa. Tehtävää on kuitenkin edelleen, sillä kuluttajat sekoittavat usein luomun lähiruokaan tai villiruokaan. Luomun kuluttajabarometrin (Pro luomu 2019) mukaan kansallinen luomumerkki, ns. aurinko-merkki, tunnetaan parhaiten, 60 prosenttia kansalaisista tunnistaa sen. Myös kansallisen leppäkerttumerkin tunnistaa 40 prosenttia kansalaisista. EU-lehtimerkin tunnettuus on lisääntynyt ja sen tunnisti noin puolet suomalaisista.

Matkailussa ja ruokapalveluissa luomua on mahdollisuus tarjota kotimaan ja ulkomaan matkailijoille. Luomumaatilamatkailukohteet, luomumaatilareitit, luomuelintarvikkeiden tarjoaminen majoituksessa ja ravintoloissa, luomukeruualueet ja luomuruokaan liittyvät ohjelmalvelut ovat mahdollisuus tutustuttaa matkailijoita luomuun.

Toimenpiteet kysynnän kasvattamiseksi (suluissa vastuutahot)

- KuluttajatiETOisuus nousee viestinnän ja kampanjoiden avulla (luomujärjestöt, yritykset; jalostajat ja kauppa),
- Alueellisissa ja valtakunnallisissa hankkeissa tiedon jakaminen luomumerkistä ja luomutuotannosta (hanketoimijat),
- Luomun markkinointiin ja brändäämiseen oppia lisää muiden maiden esimerkeistä (ProLuomu, yritykset),
- EU:n menekinedistämisrahojen parempi hyödyntäminen (MMM, Ruokavirasto, alan toimijat),
- Luomun käytön kestävyshyötyjen selventäminen (Luomuinstituutti),
- Luomumatkailupalveluiden kehittäminen (alan toimijat).

2. Ammattikeittiöiden luomun käytön edistäminen

Syksyllä 2020 julkistetussa Kansallisessa hankintastrategiassa luomun käyttötavoitteeksi asetettiin 25 prosenttia ruokahankinnoista julkisissa ammattikeittiöissä vuoteen 2030 mennessä. Tämä on myös luomuohjelman tavoite.

Suomessa luomun käyttö julkisissa ammattikeittiöissä oli vuonna 2019 noin 12 prosenttia raaka-aineista (kg), ja käyttömäärä kasvaa joka vuosi. Luomun osuuden nostamista julkisissa ammattikeittiöissä vaikeuttaa luomun korkea hinta. Toisaalta laskelmien mukaan luomun käytön lisääminen ei välttämättä ole kalliimpaa, jos luomun lisääminen otetaan osaksi ruokalistasuunnittelua. Haasteena on kotimaisten luomutuotteiden heikko saatavuus, ja moni ruokapalvelu valitsee mieluummin kotimaisen tuotteen kuin ulkomaalaisen luomun. Ensimmäinen askel luomun lisäämisessä on kuntien ja muiden julkisyhteisöjen päätös luomutuotteiden käytön lisäämisestä. Sitoutuminen luomuun auttaa kehittämään myös kotimaista luomutuotantoa eteenpäin.

Ammattikeittiöt eivät ole yleisesti tyytyväisiä nykyiseen luomutuotteiden jalostusasteeseen, tuotevalikoimaan ja pakkauskokoihin. Saatavuus ei ole aina taattu. Ammattikeittiöt eivät välttämättä halua monia sopimuksia eri toimittajien kanssa, vaan mieluiten yhden toimitussopimuksen. Tuottajat eivät tunne tukkuporrasta ja yhteistyö näiden tahojen välillä on vähäistä. Luomutuotteiden jalostusastetta on nostettava ja saatavuutta elintarviketukuista parannettava.

Myös julkisten päättäjien, hankintayksiköiden ja ammattikeittiöiden luomuosaamisen parantamiseen on varattava resursseja. Luomuhankintaosaamista tulee kehittää ja hyödyntää mm. markkinavuoropuhelua, testausta ja tuotekehittelyä sekä teemaviikkojen järjestämistä. Hankintalaissa on myös vähemmän käytettyjä hankintamenettelyjä, kuten dynaaminen hankintajärjestelmä ja innovatiivinen hankintakumppanuus. Näitä on tärkeä jatkossa hyödyntää luomuruoan hankinnassa.

Kunnat voivat profiloitua luomuruokaa julkisissa ateriapalveluissa suosivina ekologisesti kestävinä kuntina. Julkisten ammattikeittiöiden luomun käyttöä on edistettävä kannustamalla laatimaan kunnallinen luomumyönteinen ruokastrategia, jolloin luomu voidaan ottaa helpommin hankintakriteeriksi.

Julkisissa ja yksityisissä ammattikeittiöissä luomun on oltava varteenotettava vaihtoehto. Koulujakelutuksessa (koulumaito- ja kouluhedelmätuki) on tärkeää jatkaa samalla linjalla eli maksaa korkeampaa tukea luomutuotteista ja lisätä luomun osuutta. Jos julkisten keittiöiden kaikki maito olisi luomua, luomun osuus keittiöiden raaka-aineista nousisi lähes 20 prosenttiin. EU:n koulujakelujärjestelmän uudistamisesta odotetaan komission esitystä vuonna 2023. Siinä tavoitteena on luomun osuuden kasvattaminen. Koulujakelujärjestelmän hakumenettelyjen tulisi kannustaa tukien hakemiseen.

Toimenpiteet luomun kasvattamiseksi ammattikeittiöissä

- Luomutuotannon lisäarvo ja ekologiset hyödyt näkyviin. Luomutuotannon hyödyt esille ympäristö- ja ilmastovaikutusten vähentämiseksi ja eläinten hyvinvoinnissa. (Luomuinstituutti, luomujärjestöt),
- Ammattikeittiöille sopivia luomutuotteita ja reseptiikkaa. Markkinoille riittävästi luomutuotteita isoille keittiöille sopivassa pakkausmuodossa. (ruokapalvelut, tuottajat, elintarvikeyritykset, hanketoimijat),
- Vuoropuhelun lisääminen koko ketjun kesken kotimaisen luomualkutuotannon ja -tuotteiden kehittämiseksi ruokapalveluiden tarpeisiin. Tukkuoimijoiden ja elintarvikkeiden valmistajien ymmärryksen lisääminen julkisen sektorin hankintasykleistä ja –sopimuksista. (koko ruokaketju),
- Tukkujen luomuvalikoiman parantaminen ja tiedotuksen lisääminen tarjonnasta. Valmistajien ja tukkujen kannustaminen tiedottamaan ja markkinoimaan paremmin luomutuotteita ja tuomaan pk-yritysten luomutuotteet mukaan tukkujen valikoimiin helpommin saataviksi. (tukut, elintarvikeyritykset),
- Luomun osuuden lisääminen koulujakelujärjestelmässä yksinkertaistamalla järjestelmää, lisäämällä tuotevalikoimaa ja tarkastelemalla tuen suuruutta (Ruokavirasto),
- Selvitetään Portaat luomuun –ohjelman kehittämistä ammattikeittiöiden sertifioiduksi järjestelmäksi (ammattikeittiöt, oppilaitokset, luomujärjestöt),
- Kuntien kanssa tehtävän yhteistyön ja hankintaosaamisen kehittäminen luomun huomioimiseksi ruoka-, kunta- ja hankintastrategioissa (kunnat, hankintaorganisaatiot, luomujärjestöt),
- i. - Alueelliset ja kunnalliset tavoitteet luomun käytölle ja paikallisen luomun käytön lisääminen ammattikeittiöissä (kunnat, kuntayhtymät, maakuntaliitot, luomujärjestöt).

3. Luomuelintarvikkeiden valikoiman ja jalostuksen lisääminen

Luomutuotteiden riittämätön jatkojalostus on tunnistettu luomun kehittämiskohteeksi. Suuri tuotantoala ei takaa luomun päätymistä kuluttajille. Luomumyynti kasvaa tuotevalikoiman parantuessa. Pienillä jalostajilla on riski aloittaa jalostustoiminta, koska luomu ei ole vielä vakiinnuttanut asemaansa esimerkiksi ammattikeittiöissä. Suuret elintarvikeyritykset eivät tarpeeksi pitkään odota, että ammattikeittiöt löytävät uutuustuotteet, eivätkä markkinoi niitä tarpeeksi. Ruokapalveluiden pitkät hankintasopimukset eivät mahdollista nopeaa uutuustuotteiden ottoa valikoimaan.

Jalostusastetta on nostettava sekä kotimaan markkinoilla että viennissä. Sekä suurten että pk-yritysten on panostettava tuotekehitykseen ja testaukseen. Tuotekehitystä on lisättävä erityisesti ammattikeittiöille tarkoitetuissa tuotteissa, koska niiden vaatimukset ovat erilaiset kuin kotitalouksien. Työtä on tehtävä yhdessä hankintaorganisaatioiden ja ruokapalveluiden kanssa. Myös pakkaukset pitää suunnitella kohderyhmän mukaan ja niiden on oltava ympäristöystävällisiä.

Toimenpiteet jalostusasteen nostamiseksi

- Sopimustuotannon lisääminen (VYR, yritykset, tuottajajärjestöt, elintarviketeollisuus, tuottajaorganisaatiot),
- Elintarvikeyritysten, hankintaorganisaatioiden ja ruokapalveluiden kohtaamisen helpottaminen markkinavuoropuhelussa, hankinnoissa ja tuotekehityksessä (elintarviketeollisuus, hankintaorganisaatiot, tuottajajärjestöt, ruokapalvelut),
- Luomuelintarvikejalostuksen huomioiminen neuvonnassa ja koulutuksessa (neuvontajärjestöt, hanketoimijat),
- Maakuntastrategiat huomioivat luomun elintarvikejalostuksessa (kunnat, maakuntaliitot, luomujärjestöt).

3. Luomuvienti kaksinkertaiseksi

Luomutuotteiden viennin lisääminen edesauttaa osaltaan luomutuotteiden kysynnän kasvua. Tämä vaatii panostuksia ja luomutoimijoiden yhteistyötä. Suomessa elintarvikeyritykset ovat pieniä ja niiden resurssit ovat rajalliset.

Huhtikuussa 2021 julkaistun ProLuomun tekemän vientiselvityksen mukaan luomuviennin arvo oli vuonna 2020 noin 50 miljoonaa euroa, kun se vuonna 2018 oli noin 25 – 30 miljoonaa euroa. Kahdessa vuodessa viennin arvo oli lähes tuplaantunut. Viennistä suurin osa oli vientiä puolivalmisteina. Raaka-aineiden ja brändituotteiden osuus oli kummankin reilu 15 prosenttia. Viennin kaksinkertaistaminen nykyisestään muutamassa vuodessa on täysin realistinen tavoite.

Viennin päätuoteryhmiä ovat myllytuotteet, leipä, maitojalosteet, luonnontuotteet ja makeiset. Myllytuotteiden osuus on ollut lähes kolmannes Suomen jauhojen ja myllytuotteiden viennistä. Tärkein vientimaa on ollut Saksa. Muita merkittäviä ovat olleet Ruotsi ja muut Pohjoismaat sekä Keski- ja Etelä-Euroopan maat.

Luomuviejät uskovat luomuviennin kasvuun, kunhan suomalaisten tuotteiden kilpailukyky markkinoilla säilyy. Maltillisen 10 prosentin vuotuisen kasvun myötä luomuvienti olisi vuonna 2025 jo 80 miljoonaa euroa.

Toimenpiteet viennin kaksinkertaistamiseksi

- Luomuraaka-aineiden jalostusarvon lisääminen viennissä ja elintarvikeyritysten vientiyhteistyön lisääminen (koko ruokaketju),
- Panostus viennin edistämistoimien kehittämiseen (Ruokavirasto, MMM, elintarvikeyritykset, Food from Finland),
- Yritysryhmien muodostaminen viennin mahdollistamiseksi (elintarvikeyritykset).

4. Luomutuotannon lisääminen

Luomu on kehittynyt eri tavoin eri alueilla. Monissa maakunnissa on tehty katsauksia alueen luomun kehittymisestä ja joillain alueilla on tehty oman alueen kehittämissuunnitelmia. Kiinnostusta luomuun on kaikkialla, mutta aluekehittämisen strategioissa luomu ei kovinkaan hyvin vielä näy.

Luomualan kasvattaminen nykyisestä 14 prosentista 11 prosentilla (25 %) vuoteen 2030 vaatii toimenpiteitä. Monipuolisen luomuelintarvikevalikoiman edellytys on lisääntyvä tuotanto eri tuotantosuunnissa, kasvi- ja kotieläintuotteissa. Luomuelintarvikkeiden määrän kasvattamisen kannalta olennaista on markkinakelpoisten tuotteiden saatavuuden lisääminen.

Nyt luonnonmukaisesti viljelystä peltoalasta noin 60 prosenttia on nurmea. Suuri nurmiala on luonteenomaista luomutuotannossa, koska nurmea tarvitaan viherlannoituksena ja se vähentää typpilannoitteiden käyttöä ja valmistusta. Nurmet ovat myös tärkeä osa luomunautokarjan ja -lampaiden ruokinnassa. Monivuotisten nurmien viljely vähentää muokkausta ja hiilen pääsyä ilmakehään. Se on tärkeää varsinkin turvemaidilla. Vesistöjen ravinnekuormituksen ja peltojen talviaikaisen eroosion estämisessä nurmella on tärkeä rooli. On kuitenkin tarpeen kehittää luomun viljelykiertoja tuotannon lisäämisen näkökulmasta. Tuotannontekijöihin liittyviä ongelmakohtia on myös vihannes- ja kasvihuonetuotannossa sekä luomusiementen saannissa.

Luomun tuotantomäärien kasvattaminen vaatii viljelijöiden osaamisen parantamista sekä kasvilajivalintojen suunnitelmallisuutta markkinoita seuraten. Potentiaalia on erityisesti kotieläintuotteissa, luomukauran ja valkuaisen tuotannossa. Kehittämispäätöksiä tarvitaan myös luomusiementen tuotantoon.

Luomukorvauksessa noudatetaan yhteisen maatalouspolitiikan siirtymäkaudella 2021-2022 maaseutuohjelman 2014-2020 mukaisia ehtoja, mutta korvaukset maksetaan maaseuturahaston vuosien 2021-2027 varoista ja niitä vastaavista kansallisista varoista. Vuodesta 2023 lähtien luomun kehittämistä tuetaan laajasti osana EU:n yhteisen maatalouspolitiikan CAP-strategiaa vuosille 2023-2027. Tällä turvataan kotimaisten luomuraaka-aineiden saanti elintarviketeollisuuteen ja vientiin. Luomukorvauksen ehdot tarkistetaan sekä kasvinviljelyn että kotieläintuotannon osalta vuodelle 2023, jolloin kaikille luomutiloilla tehdään uudet viisivuotiset sitoumukset.

Luomukorvauksen ehdoissa tullaan painottamaan koulutuksen merkitystä sekä luomuraaka-aineiden tuottamista. Kaikille luomun siirtymävaiheen ohittaneille pelloille asetetaan 30 prosentin myyntikasvivaatimus ja tuotantoeläimet on siirtymäkauden jälkeen kasvatettava luonnonmukaisen tuotannon ehtoja noudattaen. Tällä pyritään lähtökohtaisesti mahdollistamaan luonnonmukaisesti tuotettujen raaka-aineiden määrän lisääntyminen tilanteessa, jossa luomukorvauksen ehdoksi ei ole mahdollista asettaa sadonkorjuuvaatimusta.

Luomukorvausta maksetaan tulevinakin vuosina luonnonmukaisesta kasvinviljelystä ja korotettuna luonnonmukaisesta avomaan vihannesten viljelystä korkeampien tuotantokustannusten vuoksi. Tuotantoeläimistä maksetaan luomukorvausta eläinyksikköperusteisesti.

Uuden EU:n luomusasetuksen tavoitteena on, että luomutuotannossa käytettäisiin vain luomusiementä. Suomalaisten tilojen kylvösiemenestä luomutuotettua on vain 60 – 70 prosenttia. Siitä 15 – 20 prosenttia on sertifioitua eli virallisesti tarkastettua ja hyväksyttyä ja loput ovat viljelijän itse lisäämää siementä. Jos luomusiementä ei ole saatavilla, viljelijät voivat käyttää tavanomaisesti tuotettua, peittaamatonta siementä poikkeusluvalla ennen uuden luomusasetuksen voimaantuloa. Tavoitteen onkin, että luomutilojen käyttämästä kylvösiemenestä puolet on sertifioitua luomusiementä vuonna 2030.

Viljelijöiden välistä yhteistyötä markkinoinnissa ja panoshankinnoissa on lisättävä. Tuottajaorganisaatioiden tai muiden yhteenliittymien avulla parannetaan luomuraaka-aineen pääsyä markkinoille. Yksittäisen tuottajan on vaikea saada tuotteitaan tukun tai suuren ruokapalvelun valikoimiin.

Taulukko 1. Luonnonmukaisen tuotannon sitoumusala ja sitoumusten määrä vuosina 2015-2019.

	2015	2016	2017	2018	2019
Luomusitoumusten kokonaisala ja määrä					
Luomusitoumusten sitoumusala yhteensä, ha	208 867	223 515	245 353	282 704	278 489
Luomusitoumusten määrä yhteensä, kpl	3 857	4 030	4 244	4 648	4 606
Luomun eri sitoumustyyppien sitoumusmäärät					
Sitoumus luonnonmukaisesta tuotannosta, kpl	3045	3163	3326	3691	3615
Sitoumus vain luonnonmukaisesta avomaavihannesten tuotannosta*, kpl	9	10	9	9	7
Sitoumus luonnonmukaisesta kotieläintuotannosta, kpl	803	857	909	948	983

* Osan tilaa kattavat sitoumukset. Myös muiden sitoumusten avomaavihannesten viljelyssä olevasta alasta maksetaan avomaavihannesten korvausta.

Luonnonmukaisen tuotannon toimenpiteestä maksettiin tukivuodelta 2020 noin 60 miljoonaa euroa. Tulevan ohjelmakautena luomukorvauksen on arvioitu nousevan 397 miljoonaan euroa, vuosittainen korvaus olisi näin noin 70 miljoonaa euroa. Korvauksen kokonaismäärä kasvaisi 17 prosenttia vuoteen 2020 verrattuna.

Toimenpiteet tuotantomäärien kasvattamiseksi:

- Viljelijöille maksettava luomukorvaus kannustaa tuottamaan luomuraaka-aineita markkinoita varten CAP-strategian mukaisesti (MMM),
- Tavoitteen mukainen luomukorvauksen rahoitus osaksi CAP-strategiaa (MMM),
- Viljelytapojen kehittäminen ja viljelijöiden osaamisen ja yhteistyön lisääminen tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan keinoin (neuvontajärjestöt, tuottajajärjestöt, Luomuinstituutti),
- Avomaan vihannesten ja kasvihuoneviljelyn pullonkauloja selvittäminen, erityisesti kasvualustat kasvihuoneissa ja kasvinsuojelu/ravinnekysymykset avomaalla (Luke),

- Luomusiemenen ja -taimien tuotannon kaksinkertaistaminen. Luomulajikekokeiden perustaminen. (Ruokavirasto, Luke),
- Luomuun soveltuvien kierrätyslannoitteiden kehittäminen (alan toimijat),
- Tietoisuuden lisääminen uusista EU:n luomusäädöksistä (Ruokavirasto, MMM, ELY-keskukset)
- Tuottajaorganisaatioiden perustamisen kannustaminen (MMM, Ruokavirasto),
- Tilojen välisen yhteistyön kehittäminen mm. tuottajaorganisaatiot (MMM, luomu- ja neuvontajärjestöt),
- Viljelijöiden motivoiminen luomusiemenen käyttöön (neuvonta, tuottaja- ja luomujärjestöt),
- Luomumehiläistarhaus voi osaltaan parantaa kotimaisen hunajantuotannon kannattavuutta ja markkinaosuutta. Kannustetaan neuvonnan ja tutkimuksen keinoin luomumehiläistarhauksen lisäämistä erityisesti alueilla, jotka luontaisesti sopivat luomumehiläistarhaukseen. (LUKE, neuvonta, tuottaja- ja luomujärjestöt).

5. Luomukeruuuotannon kasvattaminen

Edellisestä luomuohjelmasta tehdyn ulkoisen arvioinnin mukaan luomukeruu on jäänyt luomuohjelmassa vähäiselle huomiolle. Luomumarjoissa, -sienissä ja -yrteissä ja mahlassa on suuri hyödyntämätön potentiaali myös viennissä. Luomukeruuuotanto voi olla osa Suomen maabrändiä.

Luomusertifiointi ei estä normaalia metsän käyttöä vaan se voi tarjota liiketoimintamahdollisuuksia ja työtä alueilla, joilla niitä ei liikaa ole. Maa- ja metsätalousministeriö on Suomen Metsäkeskuksen kanssa valmistellut Metsään.fi –palveluun mahdollisuuden metsänomistajalle ilmoittaa halukkuutensa metsiensä sertifiointiin luomualueeksi sähköisessä palvelussa. Palvelu otettiin käyttöön vuonna 2019. Palvelua on kuitenkin kehitettävä ja lisättävä metsäomistajien tietoisuutta luomukeruualueiden sertifiointista. Yhteistyötä luonnontuoteyritysten ja metsänomistajien kesken on kehitettävä. Luomukeruuuotteiden käyttö lisääntyy luomuelintarvikkeiden valikoiman kasvaessa.

Keruuuomun tilastointi on vajavaista. Marsi-tilasto kertoo kauppaan tulevan marja- ja sienimäärän sekä ostohinnan, mutta muuta tietoa jalosteista tai kaupasta ei juuri ole saatavilla.

	Luomumarjojen osuus kauppaantulomäärästä 2015-2019				
	2015	2016	2017	2018	2019
mustikka	18,1	59,3	22,8	57,8	11,6
puolukka	6,9	13	5,6	4,7	8,0
lakka	66,3	38,1	58,6	57,7	-

Toimenpiteet luomukeruualueiden kasvattamiseksi

- Selvitys mahdollisuuksista ja kustannustehokkaimmista keinoista koota metsätietostandardiin pohjautuva luomusertifiointissa tarvittava metsätieto erilaisten metsänomistajien järjestelmistä (alan toimijat),
- Viestinnän ja markkinoinnin keinoin olisi vahvistettava metsäomistajien tietoisuutta luomusta ja sen mahdollisuuksista (Lume- luomua metsäluomusta hanke).

- Luonnontuotteita keräävien ja jalostavien toimijoiden ja maanomistajien sekä viranomaisten yhteistyön tiivistäminen ja kehittäminen (alan toimijat, Ruokavirasto),
- Luomukeruuta koskevan ohjeistuksen luominen uuden luomusasetuksen nojalla (Ruokavirasto, alan toimijat),
- Selvitys ryhmäsertifioinnin mahdollisuuksista luomukeruukokonaisuuksien muodostamiseksi (Ruokavirasto),
- Metsään.fi-palvelun tietojen hyödyntäminen laajemmin hyödyntää luomuvalvontaan ilmoittautumisen yhteydessä (MMM, Metsäkeskukset, Ruokavirasto, ELY-keskukset).

6. Luomuvesiviljelyn kehittäminen

Luomukasvatetun kalan kysyntä on toistaiseksi vähäistä ja saatavuus norjalaisen lohen varassa. Tuotanto on alan mukaan taloudellisesti kannattamatonta Suomessa. Myöskään luomukalan kasvatusta ei ole herättänyt kiinnostusta. Luomutuotantoa koskevassa EU:n lainsäädännössä annetaan luonnonmukaisen vesiviljelyn vähimmäisvaatimukset. EU:n luomukalankasvatukselle asettamat vaatimukset (poikasmateriaalille, rehu koostumukselle, viljelymenetelmille) eivät alan mukaan ole tavanomaista, kotimaiset vaatimukset täyttävää kalankasvatusta ympäristöystävällisempi vaihtoehto.

Kotimaassa kasvatettu kalanpoikanen ei vastaa luomutuotannon vaatimuksia. Ensin olisi hankittava luomuemokanta ja käynnistettävä poikastuotanto. Luomurehun valmistus vaatisi oman linjan rehutehtaalle, jolloin rehun raaka-ainekustannukset nousisivat kalaperäisen osuuden lisäyksen myötä. Kiertovesikasvatusta ei hyväksytä luomuksi missään tuotantovaiheessa.

Toimenpide

- Tutkijoita olisi kannustettava hakemaan EU Horisontti tutkimus- ja innovaatiovaroja (Luke).

7. Tutkimuksen ja osaamisen kehittäminen ja neuvonnan ja luomutiedon lisääminen

Osaamisen kehittäminen lähtee koulutuksesta. Siksi perustiedot luomusta olisi otettava toisen asteen ammatillisen sekä AMK- ja ylempään korkeakoulutuksen opetussuunnitelmiin. Elintarvikejalostuksen palvelukseen tulevien työntekijöiden koulutukseen pitäisi kuulua luomutuotteiden erityisvaatimuksiin perehtyminen. Yhteistyötä opetuksen kehittämisessä maatalous- ja opetushallinnon välillä on lisättävä.

Perinteinen neuvonta ei riitä luomutoimijoiden tarpeisiin, koska he joutuvat edelläkävijöinä kehittämään luomumenetelmiä. Luomutuottajat suosivat mentori-toimintaa ja pienryhmäneuvontaa. Pellonpiennartilaisuudet, demonstraatiot ja muu vertaisoppiminen ovat suosittuja tapoja levittää uutta tietoa. Monipuolisten neuvontapalvelujen saatavuus koko maassa on turvattava ja ulotettava elintarvikejalostajiin ja luonnontuoteluomuun.

Luomuinstituutin tutkimusstrategia vuosille 2021 – 2024 julkistettiin vuoden 2021 alussa. Tulevaisuuden luomu on eri tutkimusaloja läpileikkaava tema. Muut tutkimusalat ovat luomualkutuotanto, luomutuotannon ympäristövaikutukset, luomuelintarvikkeet ja ravitseminen sekä luomu yhteiskunnassa ja markkinoilla. Tutkimuksen tavoitteena on tieteidenvälisyys. CAP:in vaikuttavuuden seurantatutkimuksiin

olisi saatava myös luomutuotannon ympäristö- ja ilmastovaikutusten tutkimukset. Luomuinstituutti kannustaa viljelijöiden ja yritysten mukana oloa tutkimushankkeissa, jotta luomutuotanto vahvistuisi ruokajärjestelmän osana ja tulokset saataisiin käyttöön yrityksissä. Yhteistyö luomuneuvonnan kanssa on tärkeä tutkimustiedon laaja-alaisessa hyödyntämisessä.

Toimenpiteet tutkimuksen ja osaamisen kehittämiseen ja neuvonnan ja luomutiedon lisäämiseen

- Maatalous- ja opetushallinnon välisen yhteistyön lisääminen (AgriHubi)
- Luomututkimustulokset nopeasti tilojen ja yritysten käyttöön (Luke, Luomuinstituutti)
- Pilottien ja kokeilujen avulla tutkimustulokset nopeasti käytäntöön (Luke, neuvontajärjestöt, oppilaitokset)
- Luomukorvaukseen liittyviä koulutusvaatimusten lisääminen (MMM)
- Luomuneuvonnan laadun turvaaminen tuotanto- ja yritysneuvonnassa (neuvontajärjestöt)
- Neuvontapalveluiden laajentaminen elintarvikejalostukseen ja luomukeruuseen (neuvontajärjestöt)
- Pienten luomuelintarvikeyritysten osaamisen ja tuotekehityksen neuvonnan lisääminen (neuvontajärjestöt)
- Hyvien käytäntöjen ja esimerkkien jakaminen, tuottajatarinat, onnistumiset (koko ruokaketju)
- EU:n tutkimus- ja innovaatorajojen ja EIP-Agri varojen hyödyntäminen (Luke, hanketoimijat).

8. Lainsäädäntö ja valvonnan kehittäminen

Luomutuotantoa koskeva EU:n lainsäädäntö on uudistunut. Tuotantosäätöjä ja valvontaa koskevia EU:n asetuksia aletaan soveltaa 1.1.2022 alkaen. Muutoksia tuotantosäätöihin on mm. kasvihuone- ja kotieläintuotannon osalta. Myös valvontaa ja sertifiointia koskevat säännökset sisältävät kokonaan uusia elementtejä, kuten pienten toimijoiden ryhmäsertifiointin, vähäriskisten toimijoiden valvonnan sekä tiettyjen vähittäiskauppojen sertifiointivaatimuksen. Luonnonmukaisen tuotannon valvontaa kokeva laki (294/2015) uudistetaan vastaamaan uuden EU-asetuksen vaatimuksia. Hallituksen esitys lain muuttamiseksi annetaan syksyllä 2021.

EU:n uuden luomuasetuksen perusteella Ruokavirasto tekee toimijoille uudet luonnonmukaisen tuotannon ehdot, jossa määritellään luomutuotannon vähimmäisvaatimukset ja valvontamenettelyt. Alkutuotannon ja elintarvikkeita jalostavan elinkeinon edustajille sekä valvontaketjun viranomaisille annetaan mahdollisuus osallistua ohjeiden laatimiseen. Tavoitteena on parantaa luettavuutta ja vähentää tulkinnanvaraisuutta ehtojen noudattamisessa.

Luomuvalvontaa kehitetään sekä luomusäädösten että EU:n valvonta-asetuksen vaatimuksia vastaavaksi. Nämä mahdollistavat joitakin uusia käytäntöjä valvonnan järjestämisessä tai työnjaossa. Samanaikaisesti kehitetään hallinnonalalla käytettävien sähköisten viestintävälineiden käyttöä valvontatehtävissä, ja pyritään lisäämään asiakkaiden mahdollisuuksia asioida viranomaisten kanssa sähköisten sovellusten kautta. Ruokavirasto jatkaa tiivistä yhteydenpitoa ELY-keskuksiin ja kouluttaa luomutarkastajia luomuvalvonnan ehtojen toimeenpanon yhtenäistämiseksi. Ruokavirasto auditoi yrityksiä ja luomutarkastajia.

Luomu on houkutteleva kohde petokselliselle toiminnalle brändin ja raaka-aineiden vaihtelevan saatavuuden vuoksi. Tuotteiden perusteeton merkitseminen luomuksi on kasvava elintarvikeketosten

muoto. Kuluttajien luottamus luomuun on luomusektorin kehityksen perusta. Siksi on tärkeää löytää toimivia käytäntöjä luomupetosten ehkäisemiseksi. Luomutuotantoa koskeva EU:n lainsäädäntö velvoittaa jäsenmaat toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet ja säätämään seuraamuksista luomumerkintöjen petollisen käytön estämiseksi. Viranomaisen yhteistyö on petostorjunnan keskiössä. Viranomaisyhteistyössä on tärkeää hyödyntää eri aineistoja, jakaa tietoa ja tunnistaa petoksellista toimintaa.

Toimijoiden vaatimustenmukaisuuden todentaminen ja tuotteiden jäljitettävyys ovat merkittävässä roolissa luomun kehittämisessä. Tietojen käsittely nousee yhä tärkeämmäksi osaksi luotettavaa luomutuotantoa. Siksi on tärkeää, että luomutuotantoketjussa tiedon keruu, kokoaminen ja siirtäminen sujuvat tehokkaasti. Tehokas tiedon käsittely esimerkiksi tietoja kokoavien ohjelmistojen, paikannusta hyödyntävien mobiilisovellusten ja laajennetun todellisuuden tarjoamien mahdollisuuksien kautta voisi tarjota työkaluja mm. toimijoiden työtaakan keventämiseksi, entistä tarkemman kohdentamisen riskiperusteiselle valvonnalle sekä etävalvonnan kehittämisen tueksi.

Toimenpiteet

- Valvonnan kehittäminen valvonnan järjestämisessä ja laadunvarmistamisessa (MMM, Ruokavirasto)
- Ryhmäsertifiointi (MMM, Ruokavirasto),
- Valvonnassa sähköisten menetelmien kehittäminen ja käytön lisääminen (Ruokavirasto, ELY-keskukset, valtuutetut tarkastajat),
- Luomuehtojen (Ruokaviraston ohje) kirjoittamisessa viranomaiset tekevät yhteistyötä elinkeinon toimijoiden kanssa (Ruokavirasto, ELY-keskukset),
- Toteutetaan ohjelma luomutuotteisiin liittyvän petoksellisen toiminnan ehkäisemiseksi (MMM, Ruokavirasto),
- Selvitetään luomusektorin tiedon käsittelyyn liittyvät tarpeet. Kehitys- ja innovointivarojen ohjaus tiedon käsittelyn tehostamiseksi luomutuotannossa pelloilta pöytään (MMM).

9. Tarkempi toimenpideohjelma, mittarit ja seuranta

Luomuohjelmaa toteutetaan valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden puitteissa niiden mukaisia käytettävissä olevia voimavaroja kohdentamalla.

Yksityiskohtainen toimenpideohjelma, missä on tuleville vuosille yksityiskohtaisemmat toimenpiteet ja mittarit sekä kustannusarviot tavoitteiden saavuttamiseksi, tehdään vuoden 2021 toisella puoliskolla yhdessä luomualan toimijoiden kanssa. Samalla asetetaan välitavoitteet vuodelle 2027.

Tavoitteiden toteutumista seurataan asetettujen mittareiden avulla säännöllisesti. Joka toinen vuosi järjestetään työseminaari, missä hallinto ja luomualan toimijat käyvät läpi edistymistä eri tavoitteissa. Tarvittaessa toimenpiteitä muutetaan, jotta ne palvelisivat paremmin tavoitteiden saavuttamista.

